

НОВІ АКЦЕНТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Н. САВІНОВА

*доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
керівник наукового центру
інформаційно-правових проблем національної безпеки
(Науково-дослідний інститут інформатики і права
НАІПрН України)*

Монографічне дослідження Олега Анатолійовича Чувакова «Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики»¹ присвячене актуальній як з точки зору кримінально-правової науки та кримінології, так і практики кримінально-правової охорони основ національної безпеки України.

Правове забезпечення національної безпеки є запорукою життєздатності сучасного українського суспільства. Важливість вирішення проблем забезпечення національної безпеки відображається у науково-теоретичних дослідженнях і вимагає реалізації на практиці — на рівні законодавства та на всіх рівнях безпеки, що має бути гарантією сталого розвитку державності нашої Батьківщини.

Об'єктивна дійсність зміни суспільних відносин характеризується глобальним зростанням науково-технічного прогресу, стрімким розвитком гуманітарних і природничих наук, збільшенням політичної активності соціуму. Невідповідність правової оцінки реальному рівню загроз та попередженню у суспільстві сприяє переростанню їх у впливи на національну безпеку, безпеку суспільства та людини як зсередини,

так і ззовні держави. Недооцінка державами загострення різних суперечностей у світовому масштабі створює значну кількість політичних, соціальних, ідеологічних, економічних та екологічних проблем, що безпосередньо відображаються у соціумі крихкістю й уразливістю нашого буття. У таких умовах проблема створення ефективної системи у сфері охорони безпеки особистості, суспільства і держави є однією з найбільш пріоритетних у більшій частині країн світу, і, зокрема, в сучасній Україні.

Існуюча в нашій державі соціально-правова криза невідповідності правової системи новим викликам небезпек у сукупності щодня робить все більш уразливою національну безпеку держави. Деякі явища формують ситуацію, за якої державні механізми не в змозі забезпечити гідний рівень життя для більшості свого населення, перебороти соціальну поляризацію суспільства, що може призвести до серйозних наслідків, створить ризик втрати міжнародного авторитету, а можливість сталого розвитку систем усередині держави зводить нанівець. Такі процеси у своїй сукупності перешкоджають вирішенню проблем, пов'язаних із забезпеченням безпеки особистості і суспільства в державі.

¹ Чуваков О. А. Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики : монографія / О. А. Чуваков ; відп. ред. О. М. Костенко. — Одеса : Фенікс, 2017. — 362 с.

Актуальність питань ефективного забезпечення національної безпеки в сучасний період настільки значуща, що проблема їх кардинального вирішення неможлива без комплексної глибинної аргументації. Водночас проблеми забезпечення національної безпеки є переважно предметом багатьох політичних суперечок, наукових дискусій, однак мають доволі безсистемний характер і не підкріплюються на доктринальному рівні належними теоретичними дослідженнями.

Питання практики забезпечення національної безпеки в Україні до сьогодні мали хоч і системний, але певним чином незавершений характер.

Проблемі національної безпеки України увага на державному рівні приділялася. Так, у результаті докладних обговорень, вагомої підготовчої роботи 19 червня 2003 р. був прийнятий Закон України «Про основи національної безпеки України», який містив основні положення, необхідні для створення і функціонування сучасної системи безпеки. На подібній законодавчій основі на тривалу перспективу можна було орієнтувати законодавчу базу діяльності державних структур, громадських об'єднань і громадян держави у сфері забезпечення національної безпеки України.

Утім, одну з основних функцій у забезпеченні такої безпеки мали виконувати необхідні й очікувані нормативно-правові приписи, закріплені в розділі 1 Особливої частини Кримінального кодексу України (далі — КК України), що передбачає склади злочинів, якими криміналізовані суспільно небезпечні посягання на основи національної безпеки України.

Водночас, як доводить практика останніх років, саме посягання на основи національної безпеки стали наріжним каменем демонстрації неефективності кримінальної відповідальності за злочини проти державного суверенітету, територіальної цілісності, консти-

туційного ладу та інших діянь, внаслідок неможливості належного застосування необхідних до застосування у такому випадку положень КК України.

Таким чином, питання ефективної протидії злочинам проти основ національної безпеки України є вкрай актуальними саме на сучасному етапі розвитку нашої державності, світових трансформацій та геополітичних перетворень в Євразії. Вдосконалення та належне застосування положень, що ними передбачена відповідальність за злочини проти основ національної безпеки, має надважливе стратегічне, у тому числі, превентивне значення для нашої держави.

У зв'язку з цим монографію кандидата юридичних наук О. Чувакова «Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики», безумовно, слід визнати актуальною і своєчасною.

Наукове дослідження значною мірою відображає цілу низку злободенних проблем теорії і практики кримінально-правової охорони основ національної безпеки України, заповнює прогалини в наукових дослідженнях з проблем протидії державним злочинам і вносить дуже цінні пропозиції для вітчизняної кримінально-правової науки. Адже позитивними рисами дослідження є не лише пошуковий характер проблем, що ставилися і розглядалися, а й принципова орієнтація автора на положення Закону України «Про основи національної безпеки України», а також пропозиції з удосконалення чинного кримінального законодавства на міцній науковій основі та відповідно до вимог Конституції України.

Заслуговує на увагу архітектура дослідження, логіка побудови його структурних частин й аргументованість висновків. Структурно монографія складається із вступу, чотирьох розділів, розділених на підрозділи.

Особливий інтерес становить перший розділ дослідження, присвячений актуальним теоретико-методологічним проблемам сутності та змісту категорій «безпека» — «національна безпека». Зокрема, автор глибоко аналізує методологічні підходи в дослідженні проблем формування і забезпечення національної безпеки загалом і в умовах модернізації сучасної української державності зокрема, розкриває особливості політико-правової природи національної безпеки, висвітлює її розуміння як юридичної категорії і соціально-політичної реалії. Цікавим і дуже цінним є авторський підхід у дослідженні проблем теорії походження концепцій безпеки, що сформувалися у вітчизняній і зарубіжній політико-правовій думці.

Новаторський характер має другий розділ монографії, де автор розглядає генезис злочинів проти основ національної безпеки України, дає понятійну характеристику подібним злочинам у контексті сучасної кримінально-правової доктрини і практики, розкриває основні концептуальні підходи до їх дефініції, акцентує увагу на аналізі правової природи таких посягань. порушується питання про класифікацію злочинів проти основ національної безпеки України, встановлюються основні критерії розподілу їх на окремі види, розкриваються їхні спільні й відмінні риси.

Оригінальні висновки і пропозиції надані в третьому і четвертому розділах дослідження, в яких дослідник аналізує методологічні проблеми встановлення об'єкта і предмета розглянутих злочинів, їхніх об'єктивних і суб'єктивних ознак. Вносяться пропозиції, спрямовані на вдосконалення положень чинного кримінального законодавства, а відповідно, й усунення суперечностей, які виникають, у частині кваліфікації таких злочинів практичними працівниками. У монографії, по суті, вперше у вітчизняній кримінально-

правовій науці розкриваються концептуальні проблеми кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки.

Слід зазначити, що автор не обходить гострі чи дискусійні проблеми систематизації, класифікації і кваліфікації розглянутих злочинів: він детально аналізує всі вказані аспекти положень чинного закону про кримінальну відповідальність з урахуванням ідеології та змісту Закону України «Про основи національної безпеки України», виражаючи власне бачення підходів до удосконалення таких положень, ґрунтовно аргументує такі твердження. Зокрема, належну увагу О. Чуваков приділяє проблемі пошуку розумного балансу в наукових дискусіях, що існують у теорії кримінального права, в частині класифікації подібних злочинів, а в результаті такого аналізу пропонує власну класифікацію таких злочинів, сформовану відповідно до чинного безпекоохоронного законодавства.

Рецензоване монографічне дослідження має не лише наукове значення. Видання буде корисне як у навчальному процесі, так і в практичній діяльності фахівців у галузі кримінального права, кримінології, політології, соціології тощо. Дуже важливо, що представлена монографія розрахована на доволі широку аудиторію. Вона може стати в нагоді юристам, політологам, соціологам, фахівцям із державного управління тощо; управлінцям усіх рівнів; безумовно, викладачам і студентам вищих навчальних закладів, а також всім, хто цікавиться процесами кримінально-правової протидії злочинам проти основ національної безпеки України.

Резюмуючи, зазначимо, що рецензована монографія О. Чувакова «Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики» значною мірою є відгуком на кардинальні питання сучасності, рефлексує на динаміку розвитку українського законодавства

у сфері охорони основ національної безпеки України у перехідний період, містить пропозиції щодо необхідності вдосконалення законодавства та організаційних заходів у досліджуваній галузі, забезпечення постійної доктринальної та організаційної уваги до вка-

заної проблеми кримінального права та кримінології.

Тому можна з цілковитою впевненістю стверджувати, що рецензована праця — актуальне, високопрофесійне наукове дослідження, яке є важливим внеском у вітчизняну юридичну науку.

Пропонується монографія:

Чуваков О. А. Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики : монографія / О. А. Чуваков ; відп. ред. О. М. Костенко. — Одеса : Фенікс, 2017. — 362 с.

У монографії висвітлюються концептуальні проблеми теорії і практики кримінально-правової охорони основ національної безпеки України. Аналізуються особливості політико-правової природи національної безпеки, її розуміння як юридичної категорії і соціально-політичної реалії. Показано генезис злочинів проти основ національної безпеки України, їх понятійна характеристика у контексті сучасної кримінально-правової доктрини і практики. Досліджуються основні концептуальні підходи до їх дефініції та аналізу правової природи таких посягань. Порушується питання про класифікацію злочинів проти основ національної безпеки України, встановлюються основні критерії розподілу їх на окремі види, розкриваються їхні загальні й відмінні риси. Аналізуються методологічні проблеми встановлення об'єкта і предмета розглянутих злочинів, їхніх об'єктивних і суб'єктивних ознак. Висвітлюються концептуальні проблеми кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки.

Розрахована на науковців, викладачів, аспірантів і студентів юридичних вузів, а також практичних працівників правоохоронних органів.

